

KECSKEMÉTI ISTVÁN ZENETÖRTÉNÉSZ 105

(Budapest, 1920. december 21.– Budapest, 1999. szeptember 22.)

I.

Dr. Vécsey Jenő örökségét vette át, munkáját folytatva az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára vezetőjeként. Nagy felkészültség birtokában látott e feladat vállalásához. Hammerschlag János, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Bárdos Lajos tanításaival ellátva és megerősítve lépett a felbecsülhetetlen értékű hangjegyeiket és kéziratokat tároló palotába, amelynek atmoszférája megragadja a belépőt, s még a bennfentest sem szűrki el a megszokottság érzésével. Szép és felelős munkát végez dr. Kecskeméti István 1967 óta a Zeneműtár élén. A magyar zenetörténet nagyjainak eredeti kéziratait, Joseph Haydn és a bécsi klasszicizmus mestereinek itt őrzött munkái közegében él munkatársaival együtt. Ez a munka teszi lehetővé, hogy a szunnyadó kottafejek Csipkerózsika-álmukból felébredjenek, s mindenki számára hozzáférhető kottakiadvány, esetleg hanglezet formájában találjanak utat a ma közönségéhez. Így támadt életre például Mozart kortársának és barátjának, Süssmayrnek, továbbá Foxnak feledésbe merült alkotása. A Zeneműtár vezetője számos bel- és külföldi kiállítást rendezett (itt csak a nagy sikerű Dohnányi- és Goldmarkkiállításra utalunk). Sokrétű munkásságából kiemelendő, hogy ő a Nemzetközi Zenei Forrásrepertórium magyarországi munkálatainak vezetője, s részt vett a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége konferenciáinak munkáiban. Tudományos dolgozatai egyes Mozart-, Chopin- és Debussy-problémákkal, autográf leletfeldolgozásai Egressy Béni, Liszt, Kodály, J. J. Fux, Süssmayr kéziratokkal foglalkoznak. Tematikus katalógusok és a már említett zenemű-közreadások jelzik dr. Kecskeméti Istvántevekenységének spektrumát.

(*Raics István*¹)

¹ Muzsika 1980/12.

II. KECSKEMÉTI ISTVÁN ZENEPEDAGÓGIA – FELSŐ FOKON²

Immár hivatástörvénnyé vált, mennyire mostoha a tanítói sors, különösen az elindítóké, a megalapozóké. A tanítványi hála ritkán keresi fel az elemi iskolai tanítót, hogy őt is részesítse a nagyhírűvé vált egykori növendék dicsőségének reflektorsugaraiban. Az alapfokon oktató pedagógus igazi öröme belülről fakad: legszebb benne az „első kapavágás” önzetlen élménye, a gyermeki értelemérzelem zeneiránti első felkeltése és a felcsillanó remény, hogy ez a féltő indítás egykor majd fényes beérkezésbe torkollik.

Bizonyára hasonló sorsban osztoznak jónéhányan azok közül a tanárok és igazgatók közül is, akiknek növendékei felléptek a Fővárosi Zeneiskola Szervezet 1968. június 9-én tartott évadzáró hangversenyén. Az erre vonatkozó kilátások egyik fele – a növendékek majdani révbe érkezése – már most előrevetette fényét. Az ország legrangosabb koncertpódiumát, a Zeneművészeti Főiskola nagytermének dobogóját olyan tehetségek vették néhány órára birtokba, akiknek egy része minden bizonnyal jogos várományosa ennek a pódiumnak. Érdekes lenne e növendékhangversenyt rögzítő teljes film- és hangszalag-anyagot tanulságos dokumentumként tartósan archiválni, hogy a pályák fejlődése során mindig visszakereshető legyen azok első állomása, s hogy eleven fénykép tanúskodhassék hosszú idő múltán is arról: ilyen eredményt mutatott fel alsófokú zenei szakoktatásunk 1968-ban. Előre bocsáthatjuk – cikkünk címében már megtettük –, hogy e hangverseny összteljesítménye a fővárosi alsófokú hangszeres szakoktatás felsőfokáról adott számot.

Ebben a sikerben kétségtelenül fontos részük volt a szereplésre kiválasztott növendékek tehetségének, egyéni teljesítményének, valamennyiük neve megemlítést érdemel. A műsor első részében J. S. Bach, Fürstenau, Schubert, Bartók, Kadosa, Kodály, Grigorij Frid, Hacsaturján, Prokofjev és Kabajevszkij hangszereszőlőival lépett pódiumra: *Győrfy István, Ittész Vilma, Szacsky Róbert, Csabai Viktor, Bauer Zsuzsa, Szeberényi Annamária, Szentpétery Gabriella és Kátai Tibor* zongorán, *Gáblík István* fuvolán, *Hargitai Géza, Jelinek Rita, Kiss Margit, Takács Nagy Gábor* és *Sepsei Attila* hegedűn. *Bálint*

² Parlando 1959/4.

Gábor gordonkán, és *Turay István* gitárkísérettel. A hangverseny második részében *Varga Edit* Vivaldi egyik hegedűversenyéből, *Kovács Imre* Bach h-moll szvitjéből, *Némethy Attila* J. Chr. Bach Esz-dúr zongoraversenyéből, *Schiff András* Mozart F-dúr zongoraversenyéből (K. 459) mutatott be részleteket, *Horváth János* hegedűszólóval működött közre Mozart F-dúr Szerenádjában (K. 185); a kíséretet a *Kemény Endre* vezényelte főiskolai zenekar szolgáltatta.

Természetesen ilyen hosszú névsor még a magas színvonal mellett is a közreműködők különböző évfolyamait is tekintetbe véve — sem mutathatott kizárólag csúcsoakat. Éppen arra világított rá, mennyire megemelkedett napjainkban a legjobbak igénye a játszandó anyag és annak kidolgozása iránt. Sokan vannak tudatában a „mezőny” erősödésének, a versengés élesedésének, s annak, hogy a pusztá tananyag bármennyire jeles elvégzése többnyire nem elég a kiemelkedéshez, a pályaindításhoz. Az alsófokú növendékek műsorán közép- és főiskolai anyag is szerepelt, méghozzá jórészt adekvát előadásban. Mi mindent vehet még tanulmányainak befejezéséig tananyag-listájára például a fuvolás *Kovács Imre*, ha már most, nyolcadik általános iskolás korára megbirkózott (sőt, ráadás-sikert vívott ki) minden fuvola-művész erősen ambicionált, briliáns mutatvány-darabjával, a h-moll szvit *Badinerie*-jével?! Vagy mit szóljunk az ugyancsak nyolcadikos *Schiff András* egyszerűen megmagyarázhatatlan zongorázásához? Amikor muzsikál, szemmel láthatóan eltűnik körülötte a külső világ és megnyílik előtte Mozart birodalma, amit fülünk hallatára hódít meg fokról fokra, – nem a virtuóz világfiak elegáns fölényével, hanem a megadás, a szolgálat gyermeki szerénységével és alázatával.

Az a zeneiskola-szervezet, amely ilyen kiművelt tehetségeket ad át a zenei szakközépiskoláknak és a főiskolának, jól végzi dolgát. Tudjuk, hogy vállalt feladatai közül ez csak az egyik. A másik, kevésbé látványos, de legalább annyira fontos feladata: a nem muzsikus-pályára készülőknek műértő, zeneélvező, muzikális emberekké nevelése. Az évadzáró növendékhangverseny szereplőinek egy része bizonyára ebben az irányban halad. Szinte jelképesen utalt erre a muzikalitás útját kezdettől fogva egyengető, a hangverseny műsorát bevezető közös ének is, amit *Lukin László* tanár vezetett. Alig hisszük, hogy a zenegyermekek számára való népszerűsítésének, megértetésének műfaját, a nyilvános, nagy közös éneklések rendezését és irányítását jelenleg bárki is jobban művelné, mint ő. Nyugodt, de a figyelmet mindvégig ébren tartó előadásmódját, szép szövegejtését, olykor enyhe humorral fűszerezett, rendkívül világos magyarázatait valósággal élvezet hallgatni. Kitűnő szabad előadó és kiváló pedagógus, a nagy hangversenyterem mindegyik látogatója

érzi, hogy miközben Lukin tanár úr magyaráz, mindvégig rajtuk tartja a szemét, és szinte együtt él közönségével. Akár az orgona szerkezetét mutatja be, akár a Nyárkánon keletkezését taglalja és tanítja meg a karzatok és a földszint közönségének, élményben részesíti hallgatóságát. Hangversenyt megnyitó közreműködése jól beleillett abba az összteljesítménybe, amit a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanárainak, körzeti igazgatóinak és Irsai Vera központi igazgatónak munkája fémjelez: a zenepedagógia felső fokát reprezentáló produkcióba, amit ez a jelentékeny zárókoncert felmutatott.

III. KECSKEMÉTI ISTVÁN SZABOLCSI BENCE A TANÁR³

Szabolcsi Bence zenetudományi órát tart
Balról jobbra: Kroó György, Kecskeméti István, Tóth Margit, Kovács János, Szabolcsi Bence,
Vikár László, Gábry György
(Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, Budapest, 1955. február 21.)

A pedagógus Szabolcsi Bence Szenvedélyesen szeretett tanítani. Élete utolsó napján is megtartotta a Főiskolán órarend szerinti előadását zenetudományi tanszakos hallgatóinak. Utoljára is Mozartot elemezte, az életművét végig kísérő és ihlető génuszt, akinek első megjelent munkáját is szentelte több mint fél évszázaddal korábban. Az utolsó órán sem burkolózott a katedra elkülönítő magasságába, ellenkezőleg: most is maga köré gyűjtötte hallgatóit és a zongora mellett beszélgetett velük. Persze nem lehetett tényleges párbeszédéről szó, annál inkább a párbeszéd légköréről. Ebben a felemelő és zavarba ejtő atmoszférában, ahol a már-már nyomasztó tudású professzor kollégiais bizalmával tüntette ki a

³ Parlando 1973/4.

kezdő zenetörténész-növendéket is, különleges élményt jelentett minden egyes óra. A hallgató a legszívesebben egycsapásra végig olvasta volna a magyar és a világirodalom, a képzőművészet, a zene és a filozófia történetét, hogy lépést tarthasson Szabolcsi Bence fejtegetéseivel, s hogy értője lehessen az egész művelődéstörténet területéről felidézett összevetéseinek, félszavas utalásainak, sűrített gondolatmenetének. Vagy együttében összekereste és végig szántotta volna legalább azt az irodalmat, amit maga *Szabolcsi Bence* adott közre az egyetemes és a magyar zenetörténet, a magyar és a világirodalom, a néprajz és a dramaturgia köréből. Véghez vihetetlen vágyak voltak ezek. De vigasztalónak mindig ott volt maga a muzsika, a Szabolcsi-órák lényeges kelléke, főszereplője.

Szabolcsi tanár úr képzett zeneszerző és kitűnő pianista volt, magábanálló jelenségként a zenetörténészek között. De egyedülálló volt abban is, hogy minden mondandóját fejében és ujjaiiban hordta. Előadási jegyzetet sohasem láttak nála, szöveget és zenét egyaránt fejből rögtönzött, a humanizmus korának polihisztoraihoz méltó emlékezőtehetséggel. Ez a kivételes memória még akkoriban edződhetett, amikor nemcsak végig olvasta, de sok esetben végig is írta a művelődés, és benne főként a zenetörténetének forrásait, és mindannyiszor tovább csiszolódott, amikor fölfedező útra indult, hogy kottatárak és archívumok mélyén orgona- és lanttabulatúrákat fejtsen meg vagy fakult nyomtatott és elhalványult kéziratokat böngésszen. Az ilyen állhatatos kutatások során elemezte és írta át mai hangjegyekre Tinódi zenéjét és adta közre, ugyancsak első kritikai kiadásként, a XVI. századi Holgreff énekeskönyv dallamait. Alapos vizsgálódások eredményeként értekezhetett a régimagyar zenetörténet problémáiról, a XVII. század magyar főúri zenéjéről, a századvilági dallamairól, a XVIII. század magyar kollégiumi zenéjéről, a XIX. századmagyar romantikus zenéjéről, majd a XX. század mestereiről, mindenekelőtt Kodályról és Bartókról. Elismertetésükért – cikkek és tanulmányok egész sorával – ő maga is lelkesen küzdött. Különösen Kodály volt mindvégig eszményképe: ahogyan az egyetemes zenetörténetben Mozart, a magyarban Kodály volt az, aki ihlető példaképként végig kísérte pályáját. Kodálytól nemcsak személyes ösztönzést nyert a magyar zenetörténet beható tanulmányozásához, hanem életművészetet és természetrájangást is tanult tőle. Ő jelentette számára azt a mércét, amit nemcsak önmaga, hanem tanítványai elé is minduntalan odaállított. Talán ezért is lehetett érezni előadásain, írásain az átadni akarás türelmetlen szenvedélyét.

Mintha minden olvasóját ugyanolyan heves fürkészőjévé akarta volna tenni a zenének, mint ő maga volt, és mintha minden növendékéből sokoldalú zenetörténészt akart volna faragni a saját képmására. Minden eszközt megragadott, hogy ezt elérje. De a legfőbb eszköz hétről-hétre folytatódó előadásainak és írásainak ezeregyéjszakaszerűen csábító varázsa volt: csodálatos szépprózája, amely a főiskolai órák rögtönzéseiben éppúgy hatott, mint könyveiben és tanulmányaiban. Olykor pazarló luxusnak tűnt, hogy a tudós a költőnek engedte át tollát, fölfedezéseinek axiómáit írói remekműveinek virágoskertjébe rejtve. De Szabolcsi Bence, aki nemcsak szaktudománya fegyverzetének jutott teljes birtokába, hanem a Nyugat első nemzedékének írásművészi, stiláris kincseit is birtokolta, nem tudott lemondani arról, hogy mindkettőnek teljes vértetében szélesebb közönséget is meghódítson a zene számára. Ezért öltöztek fel analízisei gyakran a szépirodalomköntösébe, ezért találkozott oly sűrűn előadásaiban a zene a vele egykorú irodalommal, történelemmel és képzőművészettel. És ezért az a sok izgató fűszer és hangsúly, a gyakori ornáments és költői nyomaték történeti fejtegetéseiben, hogy megnyerje a művelt vagy művelődni vágyó, de zeneileg nem képzett közönséget is.

Talán ebben a tudósi-írói ötvösművészetben áll Szabolcsi Bence pedagógiájának felülmúlhatatlansága. Ahogyan személyes útiélményeit, történelmi és művelődéstörténeti ismereteit egyébe olvasztotta zenei megfigyeléseivel. És ahogyan a korszak teljes képéből kibontakoztatta és középpontba állította a muzsikát. Ezt tette az egyetemes zenetörténet fejezeteivel foglalkozó könyveiben, tanulmányköteteiben, amelyek közül hadd álljanak itt a legfontosabbak címei: Beethoven. Művész és műalkotás kétkorszak határán (1947); Európai virradat. A klasszikus zene kialakulása Vivalditól Mozartig (1949); A melódia története (1950); A művész és közönsége. Zeneszerző, társadalom és zenei köznyelv a polgári korszak küszöbén (1952); Népzene és történelem (1954); A válaszút és egyéb tanulmányok (1963).

Közben Bartók és Kodály énekszövegeinek műfordítója, az első, tudományos igényű magyar zenei lexikon, magyar és idegennyelvű zenei folyóirataink szerkesztője, ismeretlen Vivaldi-művek fölfedezője és közreadója is volt.

Mindenekfelett azonban tanított. Azírás mellett az előszóval művelt tanítás volta legkedvesebb munkája. Erről még súlyos betegsége idején sem tudott

lemondani. Dallamos és szenvedélyes hanglejtését sokáig kihalljuk még írásaiból. Emlékezni fogunk a tanítványoktól közrefogott alakjára is, ahogyan recitáló-deklamáló hangjával markírozva operahősöket és színpadi helyzeteket idézett fel a zongora mellett.

Sok tekintetben Szabolcsi Bencére is áll, amit ő maga mesteréről írt az „Úton Kodályhoz” című, utolsó kötetének Kodály és az irodalom c. tanulmányában. „Mélyhumanista meggyőződése sugallta, hogy a tiszta beszéd az ember megkülönböztetője, nevelője és nemesi oklevele; nem hiába irtózott mindentől, ami beszédellenes, kusza, zavaros és a szó eredeti értelmében »barbár«. Eszménye az emberi hang, a verbum hominis, a vox humana, s rajta keresztül az emberi méltóság volt, a klasszikus méltóság. Ennek jegyében talált rá versben, prózában, zenében az egyesítő költői eszenciára, sok lényeges közül a lényegre. Így találta meg irodalom és zene, költészet és zene, kultúra és zene végső egységét. S mert hitt benne, hogy a zene az egész világról el tud mondani valamit, ami más művészetek előtt zárva marad: azt az elmondhatatlan és mégis elmondandó, azt az egyetlen és legfőbb mondanivalót keltette életre és szólaltatta meg egész élete művében.”

A tanítványból felmagasodott pedagógus példázata, útavalója ez növendékeinek.

IV-V.

Kárpáti János: Génjeiben hordozta zenei képességeit Kecskeméti István (1920-1999) (Muzsika, 1999/11.) // Kecskeméti Gábor: Szubjektív életrajzszeletkéek Apámról, a családi archívum és emlékek alapján, születésének 100. évfordulója alkalmából (pdf)

(Parlando 2020/6.)